

Karapınar (Telebehi) Nekropolisi

The Karapınar (Telebehi) Necropolis

Fuat DURMUŞ*

Öz: Bu makale, Muğla ili, Fethiye ilçesi, Patlangıç Mahallesi, Karapınar mevkinde tespit edilen, Arkaik ve Erken Klasik Dönem’de inşa edildiği düşünülen, Batı Lykia Bölgesi’nin bilinen en eski mezar tipolojisinin son keşiflerinden olan 13 tümülüs, 2 basit mezar ve bir adet teras mezarı konu almaktadır. İncelemelerimiz kapsamında, Karapınar Nekropolisi’nin mezar tipolojisi belirlenmeye çalışılmış, bu mezarların çeşitli türevleri arasındaki tipolojik özellikleri irdelenmiş, Lykia Bölgesi taş tümülüslerinin analogik karşılaştırılması yapılmaya çalışılmıştır. Karapınar Nekropolisi’nde 3 farklı mezar tipi belirlenmiştir. 1. Tip mezarlar, anıtsallığın ön planda tutulduğu, irili, ufaklı poligonal taşlardan bir bordürle çevrilmiş tümülüslerdir. 2. Tip mezarlar, ana kaya zeminindeki doğal boşluklara ya da ana kaya zeminine kısmen açılmış veya bir bölümü kesme taşlarla örülmüş, dikdörtgen formda, farklı derinliklerdeki defin yerlerinin taş levhalarla kapatılmasıyla oluşturulmuş, yaşayanlara yönelik belirteçleri daha zayıf olan basit mezarlardır. 3. Tip mezarlar ise buldukları yamaçların eş yükselti eğrileri boyunca kademelenmiş, dikdörtgen planlı bir çevirme duvarı ile mezar odalarından oluşmaktadır. Karapınar Nekropolisi araştırmalarımızla Lykia ölü gömme geleneğinin kronolojik gelişmesine, inşa tekniği ve yerleşim örüntüsüne yeni bir veri sunmak ve konu hakkındaki bilgilere katkıda bulunmak hedeflemiştir.

Abstract: This article concerns the 13 Tumuli, 2 Simple Tombs and one Terrace Tomb, which are the latest discoveries of the oldest known tomb typology of the Western Lycian Region and are thought to have been constructed in the Archaic and Early Classical Period. These have been identified in the Karapınar location of the Patlangıç district of Fethiye county within Muğla Province. Within the scope of our investigations an attempt was made to determine the tomb typology of the Karapınar Necropolis, the typological features of these tombs were examined and an analogical comparison of the stone tumuli of the Lycian Region was undertaken. In the Karapınar Necropolis, 3 different types of graves were determined. Type 1 tombs are tumuli surrounded by a border of large and small polygonal stones in which monumentality is prioritized. Type 2 tombs are simple graves that were partially opened into the natural cavities in the bedrock or in the bedrock floor and with some of them constructed from dressed stones, rectangular in form, built by covering the burial places of different depths with stone slabs, and which provide weaker markers for the inhabitants. Type 3 tombs consist of a rectangular-planned surrounding wall and grave chambers that are graded along the contours of the slopes on which they are found. Through our research on the Karapınar Necropolis new data concerning the chronological development of the Lycian burial tradition, construction techniques and settlement patterns makes a contribution to the information concerning these subjects.

Anahtar Kelimeler: Fethiye • Karapınar • Lykia • Tümülüs

Keywords: Fethiye • Karapınar • Lycia • Tumulus

Giriş

Toplumların ölüme ve ölü gömme geleneklerine ilişkin bakış açısı, tarihi devirler boyunca sosyokültürel açıdan gelişim göstermiş, sosyoekonomik koşullarda biçimlenmiş, coğrafik ve jeolojik şartlar

* Ark., Fethiye Müze Müdürlüğü, Antalya. 0000-0002-4668-8571 | arkeologfuatdurmus@gmail.com
Çalışmamıza gerekli izinleri veren Fethiye Müze Müdürlüğü’ne, çalışmamıza sağladığı destekler için Fethiye Müze Müdürü Emel ÖZKAN’a, değerli katkıları için Prof. Dr. İsa KIZGUT’a ve Ömer KIZILCA’ya teşekkür ederim.

doğrultusunda dönüşmüştür. Mimari bir öge olarak mezar ve mezarlıklar, toplumların kültürel ve ekonomik; bölgelerin de dini ve politik panoramasının aktarıcısı görevini görmüşlerdir. Lykia mezar kültürünün kaya mezarlarından, dikme mezarlarından ve semerdam kapaklı lahitlerinden daha eski olduğu kabul edilen tümülüsler, Orta Lykia ile Batı Anadolu'nun yaygın mezar türlerindedir¹. Bu tür mezarların Lykia Bölgesi'ndeki ilk örnekleri 1970'lerin başında Kaş/Gökçeören köyü/Seyret'te² ve Antalya/Kaş/Phellos Antik Kenti'nin altındaki Çukurbağ'da³ belirlenmiştir⁴. Fethiye ve civarında bilinen ilk Lykia tümülüsleri ise Hızırlık/Hıdırlık mevkisi⁵ örnekleridir⁶. Orta Lykia Bölgesi için tipik kabul edilen bu tümülüsler⁷, genellikle belirli lokasyonlarda, bir veya birkaç tane şeklinde görülmektedir. Karapınar tümülüsleri ise sayısal çoklukları ve tanımlanabilir açık mimari özellikleriyle bilinen diğer tümülüslere nazaran çok daha iyi korunmuştur. Bu açıdan Karapınar Nekropolisi'nin muadilleri içerisinde çok daha özel bir yer teşkil ettiğini belirtebiliriz.

Orta Lykia tümülüsleri gibi Karapınar Nekropolisi tümülüsleri de Anadolu taş yığma tümülüslerinin⁸ aksine poligonal veya çeşitli formlardaki semikyklopik taşlarla inşa edilmiştir. Bu bakımdan Karia, Kabalis veya Milyas taş yığma tümülüsleriyle karşılaştırılamazlar. Karapınar tümülüsleri, Fethiye Ovası'na hâkim bir tepenin yamacı boyunca düzenlenmiş teraslarda, yuvarlatılmış dış yüzeye sahip⁹, çember biçiminde sıralanmış semikyklopik taş dizilerinin ortasında bir veya birkaç defin teknesi olan mezar anıtlarından oluşmaktadır. Standart ölçüleri, tevzin mimari düzenleri bulunmayan bu tümülüslerin ortak özelliği, krepislerinin olmaması, dromos benzeri bir girişe yer verilmemesidir. Karapınar tümülüslerinin defin teknelerinde iki farklı inşa yöntemi uygulanmıştır. Zemin seviyesinin üzerinde ya da örgü duvar tekniğinde zemin seviyesinin altında inşa edilmiş defin tekneleri gerek sayı gerekse de boyutları açısından standartlaşmamıştır. Karapınar tümülüslerinde kullanılan ölü gömme biçimlerine (inhumasyon, kremasyon), gerçekleştirilen merasimlere, defnedilenlerin cinsiyetlerine,

¹ Hülnden 2011, 495-514.

² Borchhardt & Wurster 1974, 514 abb. 10.

³ Zahle 1975, 77 fig. 12.

⁴ Lykia Tümülüsleri A ve B olmak üzere iki ana, altı ara tipte tanımlanmıştır. A tipi tümülüsler (A1-A2), kısmen daha küçük çevirme duvarlarından, mezar odasından, dromos ve bindirme tekniğinde inşa edilmiş tonozdan oluşmaktadır. B tipi tümülüsler (B1-B2-B3-B4), dış yüzleri yuvarlatılmış monoblok tek sıra çevirme taşları olan, dromosuz, megalitik anıtlar gibi kaba bloklarla kapatılmış mezar odalarından oluşmaktadır.

⁵ Buschmann (1993) tarafından Hızırlık/Hıdırlık mevkisi, Telebehi olarak lokalize edilmiştir. Hıdırlık mevkisi arkeolojik verileri de bu iddiayı destekler niteliktedir. Hitit metinlerinde geçen Lukka yerleşimlerinden biri olan Kuwalapaşa'nın Likçe Telebehi, Grekçe ise Telmessos ismi konusunda ayrıca bk. Carruba 1978, 167; Zgusta 1984, 608-609; Poetto 1993, 32.

⁶ Buschmann 1993.

⁷ Hülnden 2005.

⁸ Taş yığma tümülüslerinin Phrygia ve Lydia tümülüslerinden ayrılan başlıca özellikleri; basit mezar tipleri, moloz taş yığmadan oluşan üst örtüleri, kuru moloz taş örgü krepisleri ile üst örtülerinin phallosla sonlanmasıdır. Milyas ve Kabalis bölgelerinin tümülüs mezar odalarında, kuru moloz taş örgü sandık mezarlar, kaya tekneleri (khamosorion) veya büyük örneklerde moloz örgü duvarlar kullanılmıştır (Dökü 2015; Tiryaki 2016).

⁹ Konu hakkında gerçekleştirilmiş yayın ve çalışmalarda tümülüs beden duvarları *krepis* terimiyle tanımlanmıştır. Krepisin arkeolojik terminolojideki genel anlamı dışına çıkmamak adına krepis yerine, tümülüs çevirme duvarı, taş bordür ya da tümülüs beden duvarı gibi tanımlar tercih edilmiştir. Krepis terimi yerine Lykia tümülüsleri için daha uygun diğer terimler için bk. Hülnden 2006, 115.

yaşlarına, toplumsal statülerine, tümülüslerin ilk inşa edildikleri döneme ya da bir takım ikinci kullanım evrelerine dair birçok sorunun yanıtına ve daha pek çok somut bilgiye ancak arkeolojik kazılarla ulaşılabilecektir. Üst örtüleri günümüze ulaşmamış Karapınar tümülüslerinin hemen hepsi, kaçak kazılarla tahrip edilmiştir. Bu nedenle de tümülüslerin üst örtülerine ilişkin ancak çeşitli çıkarımlar yapmak mümkündür. Ancak Karapınar Nekropolisi'nin diğer bir mezar türü olan basit mezarlar da tıpkı tümülüsler gibi bu tahribattan nasibini almıştır. Basit mezarlar, ana kaya yüzeyindeki kalker plakaların kanırtılarak açılmasıyla (doğal boşluklar da kullanılabilir) veya zeminin el verdiği ölçüde bazen eksilterek yani kazarak, bazen de ekleyerek yani daha küçük taşlarla dikdörtgen tekneler şeklinde inşa edilerek oluşturulmuş; üzerleriyse kanırtılmış bu yekpare taşlarla kapatılarak meydana getirilmiştir. Karapınar Nekropolisi'nin basit mezarları, adeta bu oldukça gösterişli tümülüslerin anıtsallığını vurgulamak üzere yapılmış gibidir. Anıtsallıkla basitliğin bu tezadı, Batı Lykia Bölgesi'nin ekonomik ve siyasi toplumsal sınıf farkını yansıtmaktadır. Nekropolis'in üçüncü tip mezarlarından teras mezarlar ise üç tarafı kuru duvarlarla çevrili, yuvarlak, dikdörtgen ya da yamuk planlı, bir yanı yamaca yaslanarak karakterize edilmiş yapılardır. Bu yapıların cenaze yemekleri yenilen yas evleri veya çeşitli merasimlerin gerçekleştirildiği kült odaları oldukları şeklinde farklı işlevleri olabileceği ileri sürülmüştür¹⁰. Ancak teras mezarların yer seçimlerinde, merkezî bir konumdan ziyade daha ücra ve oldukça pasif bir lokasyon tercih edilmiştir. Bu tür yapıların toplu mezar anıtları olduğu birtakım bulgularla ileri sürülmüştür¹¹.

Karapınar Nekropolisi

Karapınar Nekropolisi, Fethiye'nin güneydoğusunda (Fig. 1), Hıdırlık mevkiinin ise 1,17 km kuzeydoğusundaki Karapınar mevkiinde önce kuzey-güney, sonra doğu-batı doğrultulu yükselen, ortalama 160 m rakımlı, Karapınar Formasyonu¹² olarak isimlendirilmiş¹³ kalker tepenin batı yamacından başlayarak doğusuna doğru yaklaşık 47000 m²lik bir alanda dağılım göstermektedir. Karapınar Nekropolisi'nde yukarıda da belirtildiği üzere 3 farklı mezar tipi görülmektedir. 1. tip mezarlar, anıtsallığın ve görünebilirliğin ön planda tutulduğu irili ufaklı poligonal taşlardan bir bordürle çevrilmiş tümülüslerdir. Karapınar Nekropolisi'nin 2. tip mezarları ise ana kaya zeminindeki doğal boşlukların ya da ana kaya zeminine kısmen açılmış veya bir bölümü kesme taşlarla örülmüş dikdörtgen şeklindeki defin teknelerinin taş levhalarla kapatılmasıyla oluşturulmuştur. 2. tip mezarlar, oldukça basit, sade olup bunların yaşayanlara yönelik belirteçleri daha zayıf özellikler gösterir. Karapınar Nekropolisi'nin 3. tip mezarları ise bulunduğu meyilli araziye uygun olarak doğal şevin yanal basıncını önleyen, dikey geçişi sağlayan, çift kabuklu, kırma moloz çekirdekli duvarlarla yarma ve dolgu yapmaya yardımcı olan yan duvarlardan meydana getirilmiş teras mezardır. Karapınar Nekropolisi'nin mezarları, bölgenin mezar inşasını kolaylaştıran kalker doğal kaynaklar ile topoğrafik yapının sunduğu imkânlarla inşa edilmiştir. Karapınar Nekropolisi büyük bir tahribat geçirmiştir. Tespit edilen me-

¹⁰ Thomsen 2002, 185.

¹¹ Hülnden 2006, 192-193.

¹² "Karapınar Formasyonu, yaygın makro fosil izleri taşıyan, üstte Karniyen-Noriyen yaşlı Belenkavak formasyonu ile olan bağıl stratigrafi ilişkisine göre Ladiniyen yaşındadır. Yüzeleildiği Hıdırlık Mah. civarında ince-orta tabakalı, grimsi, koyu gri kireçtaşlarından oluşur. Birim, alt bölümlerde killi ve yumrulu kireçtaşları ile başlamakta, üste doğru siyah çört yumrulu kireçtaşları derecelenmektedir" (Karaca 2007, 36).

¹³ Erakman *et al.* 1982.

zarların tamamına yakını, erken devirlerde soyulmuş olmasına rağmen günümüz kaçak kazıcıları tarafından aynı tahribata devam edilmektedir.

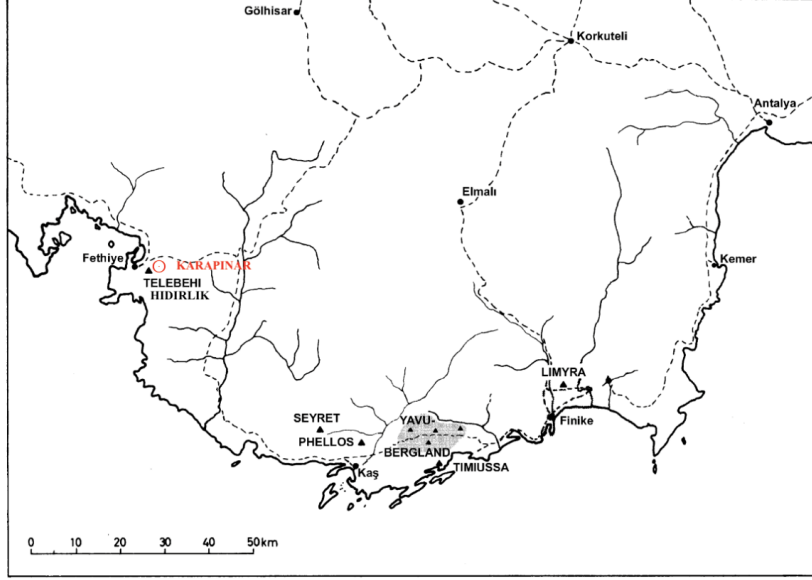

Fig. 1. Lykia tümülüslerinin dağılımı (Hüliden 2016, 239 fig. 3)

Karapınar Nekropolisi'nin hâkim mezar mimarisi, kuru duvar tekniğinde inşa edilmiş, bir bölümü usta taş işçiliğine sahip çember şeklindeki taş dizilerinin merkezindeki dikdörtgen defin teknelerinden oluşan tümülüslerdir. Tümülüs duvarlarının dikey ve yatay büyük bloklarında ya da defin teknelerinin duvarlarında derz olarak daha küçük taşlar ile bağlayıcı harç olarak muhtemelen toprak kullanılmıştır. Karapınar Nekropolisi tümülüslerinin özenli taş işçiliği, özellikle ana kaya üzerinde ya da münferit platformlarda yükselen beden duvarlarında daha fazla öne çıkmaktadır. Tümülüslerdeki dikdörtgen gömü alanlarında standart bir tekne sayısı bulunmamaktadır. Zemin seviyesindeki tek ya da çift tekneli mezarlar yekpare bir ya da birkaç blok taşla ayrılmışken zemin seviyesinin altındaki teknelerde masif kaya ile birlikte örgü taş tekniği kullanılmıştır. Birden çok teknesi olan tümülüslerin tekneleri simetrik olsa da küçük sapma oranlarıyla farklı ölçülere sahiptir. Aslında kaçak kazılar nedeniyle bazı tümülüslerin kaç gömü alanından oluştuğunu tespit etmek, arkeolojik bir kazı yapmaksızın neredeyse imkânsızdır. Tümülüs tekneleri, kısmen doğal formda bırakılmış, bir ya da birkaç düz blok taştan ibaret kapak taşlarıyla örtülmüştür. Çember şeklindeki taş dizilerinden oluşan tümülüs beden duvarlarının üst örtüleri ise günümüze ulaşmamıştır. Mezarların çevresindeki daha küçük moloz taşlar, mezarların üst örtüsüne ait gibi görünse de bu taşların tümülüs çevresinde az sayıda olması ve tümülüs beden duvarlarının yukarı doğru meyillenen formu, bu moloz taşlarla üst örtünün ilişkisini zayıflatır. Bu durum, Lykia tümülüslerinin, Anadolu taş yığma tümülüslerinden ayrı bir kategoride değerlendirilmesini zorunlu kılar. Tümülüslerin toprakla kapatılmadıklarını ise içerisinde toprak dolgu olmayan, neredeyse boş bir şekilde görülen defin tekneleriyle açıklamak mümkündür. Karapınar tümülüslerinin üst örtüsü için ahşap da ideal bir yapı malzemesi olabilir. Ancak bunu ortaya koyabilecek bilimsel bir araştırmadan veya veriden bugün için söz etmek mümkün değildir. Tümülüs beden duvarlarındaki bindirme tekniği, taşların yukarı doğru kubbeimsi yönelimi, yuvarlatılmış dış yüzey, mezarların üst örtülerinde "sahte kubbe" tekniğinin uygulandığını göstermesi açısından ayrıca dikkate değerdir.

T-1

T-1 tümülüsü 3,40 m çapındadır (Fig. 2). Daire şeklinde sıralanmış tümülüs çevirme taşlarının dış yüzleri tıraşlanarak yuvarlatılmış, iç yüzleri doğal bir şekilde bırakılmıştır. Tümülüs beden duvarındaki taş dizilerinden on tanesi in-situ konumdadır. Tümülüs merkezinde doğu-batı doğrultulu, dikdörtgen şeklinde, 2,90 x 0,85 x 0,90 m ölçülerindeki¹⁴ defin teknesi, düzgün kesme taşlardan örme şeklinde, kuru duvar tekniğinde inşa edilmiştir. Teknenin kuzey, güney ve batı duvarının üç taş sırası günümüze ulaşmıştır. Defin teknesinin doğu duvarı, moloz yığınlarıyla dolmuş olmasına rağmen örgü duvarın bir sırasını görmek mümkündür.

Fig. 2. T-1 Tümülüsü

T-2

Tümülüs, 6,15 m çapındadır (Fig. 3). Tümülüs beden taşlarının on ikisi in-situ konumdadır. Merkezinde 2,30 x 2,50 m ebatlarında olan kare şeklindeki mezar odası, doğu-batı doğrultulu, kaba düzeltili, 2,18 x 0,96 x 0,38 m ölçülerinde, yekpare bir blokla ikiye ayrılmıştır. Dikdörtgen şeklindeki kuzey tekne 2,32 x 1,03 m, güney tekne ise 2,26 x 1,08 m ölçülerindedir. Gerçekleşen tahribata bağlı olarak güney teknenin monoblok taştan oluşan batı duvarı hafif bir kavisle güneydoğuya doğru kaymıştır. Moloz taşlarla dolmuş teknelerin derinlikleri ölçülememiştir. Kuzey teknesinin kapak taşları tekne içerisine çökmüş durumdadır.

Fig. 3. T-2 Tümülüsü

T-3

Ana kaya üzerinde yükselen, 4,55 m çapındaki tümülüsün beden taşlarından kuzey ve güney yönündeki iki çevirme taşı in-situ durumdadır (Fig. 4). Tümülüsün kuzey ve kuzeybatısındaki beden taşları ise dağınık vaziyettedir. Tümülüsün doğusundaki in-situ durumunda bulunan 1,72 x 0,63

Fig. 4. T-3 Tümülüsü

x 0,33 m ebatlarındaki bloğun dış yüzeyi tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Tümülüsün batısındaki in-situ blok ise 1,37 x 1,07 x 0,27 m ebatlarında olup yalnızca dış kısmı tıraşlanmış, iç kısmı kaba bir şekilde bırakılmıştır.

¹⁴ Sırasıyla: uzunluk, genişlik, derinlik.

Fig. 5. T-4 Tümülsü

şeklindeki tümülüs beden duvarlarının büyük bir bölümü in-situ konumundadır. Tümülüsün merkezinde, yaklaşık kare şeklinde tasarlanmış, 3,90 x 3,55 x 0,98 m ölçülerindeki mezar odası, küçük kesme taşlarla desteklenmiş, üç sıra yekpare taştan meydana getirilmiş ayırıcı bir duvarla iki defin teknesine bölünmüştür. Dikdörtgen şeklindeki güney teknesi, 4,12 x 0,95 m ölçülerinde olup en derin noktası 1,35 m'dir. Kuzey tekne 4,11 x 0,94 m ölçülerinde, 1,08 m derinliğindedir. Tümülüsün kuzey beden duvarındaki en büyük polygonal blok 1,65 x 1,20 x 0,53 m ebatlarındadır.

T5

Karapınar tümülüslerinin en büyüğüdür (Fig. 6). Doğu-batı yönünde 10,90 m, kuzey-güney yönünde 9,40 m çapındadır. Örme duvar şeklindeki, 2 ila 4 sıra taş dizileri görülen mezar teknelerinin en derin noktaları 1,07 ve 0,55 m arasında değişmektedir. Doğu teknesi ölçülebildiği kadarıyla 6,61 x 1,15 x 1,07 m ölçülerindedir. Tümülüsün batısında in-situ durumunda olan tek bir beden taşı bulunmaktadır. Küçük taşlardan oluşturulmuş tümülüs çekirdeğinin mezar odasıyla doğu çevirme duvarlarının arası kaçak kazılarla tahrip edilmiştir.

Fig. 6. T-5 Tümülsü

Fig. 7. T-6 Tümülsü

T-6

Tümülsü 5,54 m çapındadır (Fig. 7). Merkezde, zemin seviyesinin altında, 2,65 x 2,52 m ölçülerindeki kare mezar odası, 1 m derinliğinde, 0,37 m genişliğinde 3 sıra blok taşla ikiye ayrılmıştır. Ayırıcı duvar büyük oranda dağılmış olsa da in-situ şeklindeki taş sırasını görmek mümkündür. Güney teknesi 2,65 x 1,08 m ölçülerindedir. Kuzey teknesi blok taşlarla dolduğundan ölçülememiştir. Sağlam bir şekilde günümüze ulaşan mezar odasının batı ve güney duvar taşlarının 3 sırası korunmuştur. Tümülüs beden duvarlarının kuzey ve doğu taşları in-situ olarak bu-

lunurken güney ve batı taşları dağılmış vaziyettedir.

T-7

Tümülüs 8,64 m çapındadır (Fig. 8). Mezar odası ve tekneleri günümüze ulaşmamıştır. Yapının beden bloklarından 11 tanesi in-situ konumdadır. Mezar odası zemin seviyesinin üstünde olan tümülüs, ortalama 1,50 m yüksekliktedir. Tümülüsün güney ve güneybatısındaki bitki örtüsü, tümülüsün bu bölümünü kapatmıştır.

Fig. 8. T-7 Tümülüsü

T-8

Tümülüsten geriye kalan moloz taş öbeği 8,50 m çapındadır (Fig. 9). Tümülüste gerçekleşen tahribatla çevresindeki yoğun bitki örtüsü tümülüsün orijinal özelliklerini tanımlamamızı güçleştirmektedir. Taş öbeklerinin üzerinde çatılmış ya da dağıtılmış blok taşların altında görünen örme taş duvarlar, diğer Karapınar tümülüslerinde de gördüğümüz mezar odaları ve defin tekneleridir. Teknelerin üzerinde dikeltilmiş ya da dağıtılmış plaka taşlar ise mezar kapak bloklarıdır.

Fig. 9. T-8 Tümülüsü

T-9

Tümülüs 10,81 m çapındadır (Fig.10). Tümülüsün doğu ve kuzeydoğu çevirme blokları açık bir şekilde görülmektedir. Tümülüs mezar odası ve tekneleri taş öbekleriyle kaplıdır. Mezar kapak blokları örme taş teknelerin üzerinde çatık vaziyette durmaktadır.

Fig. 10. T-9 Tümülüsü

T-10

Tümülüs 6,09 m çapındadır (Fig. 11). Tümülüs merkezinde tasarlanmış mezar odası, kare şeklinde ve 2,89 x 2,45 x 1,03 m ölçülerindedir. Mezar odasının ayırıcı duvarı tamamen tahrip edilmiştir. Mezar odasının batı duvarında bulunan 0,57 m genişliğindeki oyukluk, ayırıcı duvarın oturma yatağıdır. Mezar odasının doğu duvarı dikey yerleştirilmiş büyük taş bloklarından oluşmaktadır. Mezar odasının güney, batı ve kuzey duvarları örme duvar tekniğinde inşa edilmiş olup duvarların 4 ila 6 sıralı taş dizisi görülmektedir. Tümülüs çevirme taşlarının büyük bir bölümü in-situ konumdadır. Tümülüsün inşa edildiği alanın topoğrafyasına uygun olarak gerçekleşebilecek olası kayma ve göçmelerin önüne geçmek adına tümülüsün doğusu 0,80 m genişliğinde münferit bir temel-teraz duvarıyla desteklenmiştir.

T-11

Tümülüs 7,34 m çapındadır (Fig. 12). Tümülüsün doğusundaki teras duvarı üzerinde yükselen çevirme duvarlarının blokları yatay, güneybatı çevirme duvarının blokları ise dikey yerleştirilmiştir. Sal

taşı şeklindeki mezar kapak blokları, mezar odası üzerinde dağılmış vaziyettedir. Mezar teknelerinden yalnızca kuzey tekne (3,65 x 0,78 x 0,95 m) ölçülebilmektedir. Tekne örgü duvarının yalnızca 5 sıralık taş dizisi görülmektedir.

Fig. 11. T-10 Tümülsü

Fig. 12. T-11 Tümülsü

T-12

Tümülsü 4,87 m çapındadır (Fig. 13). Tümülsü çevirme duvarlarının beşi in-situ konumdadır. Mezar odasında tanımlanabilen kuzey tekne 1,25 m eninde, 1,10 m derliğindedir; teknenin uzunluğu ölçülememiştir. Oldukça dağılmış durumdaki tümülsün batısı bitki örtüsüyle kapanmıştır.

Fig. 13. T-12 Tümülsü

T-13

Tümülsü 7,11 m çapındadır (Fig. 14). Tümülsü çevirme duvarlarının sekiz blok taşı in-situ konumda günümüze ulaşmıştır. Tümülsün doğu ve kuzeydoğu çevirme duvarları ise oldukça tahrip olmuştur. Ortalama 1,50 m yüksekliğindeki tümüls kuzey cephesindeki teras duvarı, yatay bloklardan inşa edilmiştir. Tümülsün çember şeklindeki bordüründe dikey bloklar kullanılmıştır.

Fig. 14. T-13 Tümülsü

Karapınar basit mezarlarıyla tümülslerinin mimari tasarımlarındaki fark, tarihsel değil defnedilenlerin sınıfsal statüleriyle ilişkili olmalıdır. Basit mezarların kısa ve uzun kenarlarındaki örgü duvar tekniği ile tümüls mezar odalarındaki örgü duvar tekniği aynı özelliklere sahiptir. B-2 mezarının kuzey-güney doğrultusu, mezarın doğal bir kaya boşluğunda ekleme tekniğiyle meydana getirildiğini göstermektedir. Karapınar Nekropolis'i'nin genel mezar yöneliminin aksine B2 mezarı, kuzey-güney doğrultuludur.

B1

Ana kaya üzerinde, örme duvar şeklinde inşa edilmiş, 6,15 x 1,15 x 0,65 m ölçülerindeki mezarın güney duvarı üç sıra taştan oluşmaktadır (Fig. 15). Kuzey duvarının doğu köşesinde ise örme duvara ait iki taş sırası görülmektedir. Muhtemelen mezar çevresindeki yapraklanma yapan kaya kütlelerinden kanıtılarak çıkartılmış, sal taşı şeklindeki mezar kapak taşlarının üçü dağınık bir vaziyette mezarın üzerinde bulunurken dördüncü kapak taşı ise mezarın kuzey duvarı üzerine atılmıştır (Fig. 16). B1 mezarının 6,15 m gibi oldukça uzun boyutu ve bir o kadar da sığ bir derinliği vardır. Bu bakımdan mezar, kremasyon gömülerde tercih edilen koridor mezarları çağrıştırmaktadır.

Fig. 15. B-1 Basit Mezarı

Fig. 16. B-1 Basit Mezarı Ayrıntısı

B2

Karapınar B2 basit mezarı, 2,98 x 0,78 x 1,60 m ölçülerinde, kuzey-güney doğrultuludur (Fig. 17). Batı duvarı ana kayadan, doğu duvarı moloz kaya parçalarından oluşturulmuştur. Mezarın ana kaya üzerine inşa edilmiş kuzey duvarı 2, güney duvarı ise kuzey duvarında olduğu gibi ana kayanın doğal formuna uygun olarak 2 ila 5 sıra örme taştan meydana getirilmiştir. Mezar çevresinde mezar kapak taşlarına rastlanılmamıştır.

Karapınar mevkisinin batı yamacındaki eş yükselti eğrileri boyunca kademelenmiş Teras Mezar, strüktürel olarak kuru duvarların çevirdiği, iç kısmı moloz yığınları ve toprakla dolmuş iki dikdörtgen odadan oluşmaktadır (Fig. 18-19). Çevre duvarı içerisinde mezar kapaklarını andıran yekpare düz taşlar, iç mekanlardan ziyade dış duvar taşlarında kullanıldıklarını göstermektedir. Karapınar Teras Mezarı, doğu batı doğrultulu olup 9,15 x 4,70 m ebatlarında, dikdörtgen planlıdır. Yapı kuzey-güney doğrultulu iki odadan oluşmaktadır. Doğudaki oda 3,00 x 2,70 m, batıdaki oda 3,00 x 1,30 m ölçülerindedir. İki oda arasındaki kot farkına uygun olarak batı odasının duvarları daha yüksek inşa edilmiştir ki batı odasındaki taş birikintisi bu durumu destekler niceliktedir. Yapının duvar kalınlığı 0,95 m ile 0,90 m arasında değişmektedir. Ayırıcı ve yan duvarlara oranla yapının özellikle güney duvarı çok daha iyi korunmuştur. Teras mezarın birkaç metre batısında

Fig. 17. B-2 Basit Mezarı

6,80 m uzunluğunda, 2,30 m genişliğinde olan, dikdörtgen şeklinde ikinci bir taş kümesi bulunmaktadır (Fig. 20). Sınırları tam olarak belirgin olmamakla birlikte bu taş kümesinin 1,00 ila 1,50 m genişliğinde bir çevirme duvarının olduğu görülmektedir. Geniş bir "U" şeklini andıran yapı, bir teras mezarı andırmaktadır. Lykia mezarlarının genellikle aile mezarları olarak tasarlandığı dikkate alındığında, teras tipi mezarların boyutlarındaki çarpıcı unsurlar sıradanlaşmaktadır. Karapınar teras mezarı, tarihlendirilmesi konusunda herhangi bir bulgu veya buluntu sunmamaktadır. Ancak genel itibarıyla Karapınar mezarlarındaki taş duvar tekniğinin kültürel bir birlikteliği yansıttığı yorumunda bulunulabilir. Karapınar teras mezarlarının zemin seviyesinin üzerinde bulunan duvarlarında simetrik ve keskin açılara rastlanırken; tümülüs duvarlarında daha yuvarlak ve yumuşak hatlarla karşılaşmaktadır. Karapınar Nekropolisi'nin basit mezarlarında ise herhangi bir çevirme duvarı bulunmamakta yalnızca hemzemin seviyesindeki mezar kapak taşlarına rastlanılmaktadır.

Fig. 18. *Teras Mezar*

Fig. 19. *Teras Mezar*

Fig. 20. *Teras Mezar (?)*

Sonuç

Karapınar mevkiindeki tepelerin doğal doğrultusu boyunca, buldukları yamaçların sıfır noktasında inşa edilmiş Telebehi tümülüsleri, bütün bir temeli oluşturmayan münferit platformlarla desteklenmiştir. Tümülüslerin dördünde (T-4, T-10, T-11, T-13) tümülüs yükünün emniyetle taşınması için yalnızca yamaç oturum alanlarında olmak üzere, taş bloklardan meydana getirilmiş platformlar inşa edilmiştir. Tümülüslerin merkezî noktasında tasarlanan mezar odalarının planı, tekne sayısına göre değişiklik göstermektedir. Karapınar tümülüslerinin planı, çember şekli içerisinde, neredeyse aynı alana sahip bir karenin iki eşit parçaya bölünmesinden meydana gelmektedir.

T-1 tümülüsünün örgü duvar tekniğinde inşa edilmiş bir teknesi, T-2, T-4, T-6, T-10 tümülüsle-

rinin iki teknesi olduğu açık bir şekilde görülürken T-3, T-5, T-7, T-8, T-9, T-11, T-12, T-13 tümülüslerinin tekne sayısı ise dolgu nedeniyle belirlenememektedir. Karapınar tümülüslerinin örgü duvar tekniğinde inşa edilmiş defin tekneleri, kaba yontulu, plaka taşlardan yapılmış mezar kapaklarıyla örtülmüştür. Tümülüs merkezine doğru meyillenen çevirme taşları, tümülüs üst örtüsünün kırılacağı ya da bindirme kubbeyle veya konik bir formda inşa edilmiş olabileceğini işaret etse de örtü malzemesi ve tasarımı belirlenebilmiş değildir. T-4 tümülüsünde rastlanılan küçük ve az sayıdaki insan iskelet parçası, inhumasyon gömüye işaret etse de koridor şeklinde planlanmış urne gömüler için tercih edilen oldukça sığ ve uzun B-1 mezarı, Karapınar Nekropolisi'nde kremasyon gömü tekniğinin de kullanılmış olabileceğini akla getirmektedir. Karapınar Nekropolisi seramik buluntuları, anlamlı olmamakla birlikte periyodik bir tarihlere de yardımcı olamamaktadır. Karapınar Nekropolisi mezarlarının mimari tasarımlarındaki özen, usta taş işçiliği inşa edildiği dönemin kimliğini yansıtmaktadır. Hıdırlık mevkisi ile Karapınar Nekropolisi tümülüslerinin ortak özellikleri bulunsa da sur duvarlarıyla çevrili Hıdırlık mevkisinin Karapınar Nekropolisi'nin yerleşim alanı olabileceği henüz somut bir şekilde ortaya koyulamamıştır.

Orta Lykia Bölgesi tümülüslerinin ayrıntılarına ve araştırma bulgularının tarihlendirilmesiyle bağlantılı sorunlarına girmeden, Karapınar tümülüslerinin özellikle Kolaklar Tepesi T 3 Tümülüsü¹⁵ ve Süleymanekinliği T 49 Tümülüsü'yle¹⁶ tasarım modeli açısından ortak özelliklere sahip olduklarını söylemek mümkündür. Orta Lykia'daki Kolaklar Tepesi, Avşar Tepesi¹⁷, Tüse¹⁸ ve Kynaeai antik yerleşimlerdeki genel tümülüs birikimleriyle¹⁹ karşılaştırıldığında ise Karapınar tümülüslerinin ayırt edici yapısal farklarının olduğu açıkça görülmektedir. Yavu dağlık bölgesinin konstrüktif olmayan, sadece taş yığınlarından oluşan, mimari özellikleri belirlenemeyen, mezar olarak tanımlanmasında ve tarihlenmesinde belirsizlik olan tümülüslerini²⁰ bir tarafta tutacak olursak Karapınar tümülüsleri, Orta ve Batı Lykia'nın ölü gömme kültürü arasındaki güçlü bağlantıyı ortaya koymaktadır. Batı Lykia Telebehi/Telmessos tümülüsleri ile Orta Lykia Bölgesi tümülüslerinin bireysel farklılıkları olmasına rağmen mimari birliktelikleri olduğu açıktır. Kuzey Lykia tümülüslerinin²¹ aksine taş konstrüksiyonlarıyla öne çıkan Orta ve Batı Lykia tümülüsleri, ilk kez 1960'larda incelenmeye başlanılan²² Karia Bölgesi tümülüsleriyle²³ ilişkilendirilmiş²⁴ olsa da mimari tasarımları açısından büyük farklar göstermektedir. Batı Anadolu'nun Troas²⁵, Aiolis²⁶, İonia²⁷ tümülüsleriyle ya da Kıta Yunanistan ve Ege adalarındaki tholos mezar anıtlarıyla²⁸ Batı Lykia tümülüslerinin yapısal öğeleri

¹⁵ Hülten 2006, taf. 38.

¹⁶ Hülten 2006, taf. 53.

¹⁷ Thomsen 2002.

¹⁸ Kolb 1990.

¹⁹ Kolb 1991.

²⁰ Hülten 2006, 126.

²¹ Mellink 1998.

²² Radt 1970, 215-236.

²³ Şahin 2013.

²⁴ Zahle 1975, 90-94.

²⁵ Körpe 2010, 201-217.

²⁶ Vöigtländer 1988.

²⁷ Akurgal 1950; Güngör 2006; Ersoy *et al.* 2010; Saner 2011.

²⁸ Dirlik 2020.

arasında bir etkileşimden bahsedilse dahi ilişkilendirilmesi zorlayıcı bir teori olacaktır.

Karapınar Nekropolisi teras mezarıyla basit mezarlarının tarihlendirme kriterleri yoktur. Teras ve basit mezar öğeleri, kaba yontulu, poligonal taşlarla örülmüş duvarlardan, duvar akışında kullanılan ana kayalardan, yapı içerisinde ve çevresinde yarı işlenmiş taş levhalarla moloz taşlardan oluşmaktadır. Karapınar Teras Mezarı boyutu itibarıyla kompleks bir karaktere sahiptir. Orta Lykia'daki Koza-konağı Tepesi'nin kuzeyindeki PG 20 teras mezarı, Karapınar Teras Mezarı gibi çift kabuklu bir çevre duvarıyla inşa edilmiştir²⁹. Orta Lykia'daki Çindamları PG 23, Kuvanlık Tepesi'nin kuzeybatısındaki PG 29, Kyaneai'nin güneyindeki Körveliler'in PG 31 ve PG 32 teras mezarlarının Klasik Dönem'de inşa edildikleri düşünülmektedir³⁰. Orta Lykia mezar tipolojisiyle Batı Lykia mezar tipolojisindeki örtüşmeler, bu mezarların tarihlendirilmeleri konusunda da güçlü bağlar olabileceğini göstermektedir.

Fethiye Ovası'na hâkim Karapınar tümülüslerinin görünürlük ilkesiyle tercih edilmiş lokasyonları, yalnızca koordineli bir çalışmanın ürünü olabilecek ihtişamlı boyutları, işçilik ve yapı kalitesi, bu aile mezarlarının Telebehi'nin yerel beylerine veya elit zümresine ait olup olmadıkları sorusunu gündeme getirmektedir. Hıdırlık yerleşimi tümülüsleriyle yapısal bağları olan ancak Hıdırlık tümülüslerinin aksine extramural nitelikli Karapınar Nekropolisi, bu özelliğiyle Pers işgali öncesine ait Batı Lykia Bölgesi yerleşimleriyle nekropolis merkezlerinin ilişkisine yeni bir boyut kazandırmaktadır. Karapınar Nekropolisi, Batı Lykia ölü gömme kültürünün Arkaik ve Erken Klasik Dönem mimari çerçevesinin en açık resmini sunmaktadır. Karapınar tümülüslerinin, Lykia toplumunun en yüksek sosyal statüsüne sahip aileleri tarafından, teras ve basit mezarların ise daha sıradan vatandaşlar için kullanılmış olması makul görünmektedir. Bu durumda Karapınar Nekropolisi'ni mevcut tümülüs popülasyonu doğrultusunda Batı Lykia'nın şimdiye kadar bilinen en geniş hanedan nekropolü olarak nitelenmek mümkündür. Yoğun bitki örtüsüyle kaplı Karapınar Nekropolisi, tespit ettiğimiz bulguların ötesinde daha fazla mezar ve tümülüs emaresi barındırmakta, coğrafik ve jeolojik şartlar da bu potansiyeli kuvvetlendirmektedir. Ancak dikkatimizi celbeden alanlardaki yapı planlarının tam olarak okunamaması, bu alanlarda herhangi bir kazı ve temizlik çalışmasının gerçekleştirilememiş olması, buralardaki olası verilerin genel bir değerlendirmesini bu çalışmamızda sunmamızı olanaksız kılmıştır. Lykia tümülüslerinin inşa ilkeleriyle yöntemlerine kayda değer veriler sunan Karapınar Nekropolisi, Batı Lykia araştırmalarının daha fazla yoğunlaştırılması gerektiğine işaret etmektedir.

²⁹ Hüllden 2006, 174 taf. 97, 3; 107, 2.

³⁰ Hüllden 2006.

BİBLİYOGRAFYA

- Akurgal E. 1950, "Bayraklı Kazısı Ön Rapor". *ADTC VIII/1-2*, 1-51.
- Borchhardt J. & Wurster W. 1974, "Megalith-Gräber in Lykien". *AA*, 514-538.
- Buschmann K. 1992, "Hızırlık bei Fethiye: Das Altlykische Telebehi". *AST X*, 429-437.
- Carruba O. 1978, "Il relativo e gli indefiniti in Licio". *Die Sprache* 24, 163-179.
- Dirlik N. 2020, *Myken Tholos Mezar Anıtları Tipolojisi ve Mimari Gelişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi. Muğla.
- Dökü F. E. 2015, "2014 Yılı Uylupınar (Erken Kibyra) Yerleşimi Yüzeysel Araştırması". *Anmed* 13, 208-217.
- Erakman B., M. Meşhur, M. A. Gül, H. Alkan, Y. Öztaş & M. Akpınar 1982, "Fethiye-Köyceğiz-Tefenni- Elmalı-Kalkan Arasında Kalan Alanın Jeolojisi". *Türkiye 6. Petrol Kongresi, Jeoloji Bildirileri*. Ankara, 23-31.
- Ersoy Y., N. Tuna & E. Koparal 2010, "Urta Seferihisar İlçeleri Yüzeysel Araştırmaları 2009 Çalışmaları". *AST XXVIII/2*, 339-360.
- Güngör Ü. 2006, *Klazomenai Yıldıztepe Nekropolisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi. İzmir.
- Hüllden O. 2005, "Gräber und Grabtypen auf dem Territorium der Polis Kyaneai (Yavu-Bergland, Zentrallykien)". Eds. F. Işık & H. İşkan, *Güneybatı Anadolu'da Mezar Tipleri ve Ölü Kültü. Grabtypen und Totenkult im südwestlichen Kleinasien, Internationales Kolloquium*. Antalya, 4.-8. Oktober 1999. Antalya, 85-105.
- Hüllden O. 2006, *Gräber und Grabtypen im Bergland von Yavu (Zentrallykien). Studien zur antiken Grabkultur in Lykien*. Bonn.
- Hüllden O. 2011, "Considerations on the Tumuli of Lycia in the Pre-Classical Period". *Anatolia Antiqua* 19, 495-514.
- Hüllden O. 2016, "Tumuli in Lykien. Ein Überblick über den Forschungsstand". Eds. O. Henry & U. Kelp, *Tumulus as sema. Space, politics, culture and religion in the first millennium BC. Proceedings of the International Symposium at Istanbul*, 01-04 June 2009. Berlin/Boston, 475-490.
- Karaca O. Ö. 2007, *Fethiye Yerleşim Alanı Zeminlerinin Mühendislik Özelliklerinin Belirlenmesi ve Jeoteknik Haritalarının Coğrafi Bilgi Sistemleri (Cbs) Kullanılarak Hazırlanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi. Isparta.
- Kolb F. 1990, "Bericht über Oberflächenuntersuchungen in Kyaneai und Umgebung im Sommer 1989". *AST VIII*, 355-377.
- Kolb F. 1991, "Bericht über Feldforschungen in Kyaneai und Umgebung im Sommer". *AST IX*, 21-45.
- Körpe R. 2010, *Akhaimenid Hakimiyetinde Troas Bölgesi (MÖ.545-MÖ.334): Arkeolojik Veriler ve Antik Kaynaklar Işığında Tarihsel-Kültürel Bir Değerlendirme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi. İzmir.
- Mellink M. J. 1998, *Kızılbel: An Archaic Painted Tomb Chamber in Northern Lycia*. Philadelphia.
- Poetto M. 1993, *L'iscrizione Luvio-Geroglifica di Yalburt: Nuove Acquisizioni Relative alla Geografia dell'Anatolia Sud-Occidentale*. Pavia.
- Radt W. 1970, *Siedlungen und Bauten auf der Halbinsel von Halikarnassos. Unter besonderer Berücksichtigung der archaischen Epoche*. Tübingen.
- Saner T. 2011, "Larisa (Buruncuk) Akropolü ve Kalesi Yeni Bir Başlangıç 2010". *AST XXIX/2*, 419-429.
- Şahin G. 2013, *Pedasa Leleg Tümülüsleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi. Aydın.
- Thomsen A. 2002, *Die lykische Dynastensiedlung auf dem Aşşar Tepesi*. Bonn.
- Tiryaki S. G. 2016, "Demirçağ Milyas Mezarlıkları ve Ölü-Gömme Gelenekleri Üzerine Bir Ön-Değerlendirme (Preliminary Evaluations on Necropoleis and Burials of Iron Age Milyas)". *Adalya XIX*, 51-74.
- Vöigtländer W. 1988, "Survey Bei Akbuk-TEICHIUSSA 1987". *AST IV*, 183-190.
- Zahle J. 1975, "Archaic Tumulus Tombs in Central Lykia (Phellos)". *AArch* 46, 77-94.
- Zgusta L. 1984, *Kleinasiatische Ortsnamen. Beiträge zur Namenforschung*. Heidelberg.